

**Suomen alkoholipolitiikka,
alkoholikauppa ja mahdolliset
muutostarpeet**

Työryhmä: 5. Kasvun kaava
Asiantuntijakuuleminen
Hallitusohjelmaneuvoittelut 11.5.2023

Juha Mikkonen, terveystieteiden ja -
hallinnon tohtori, PhD, VTM

Toiminnanjohtaja

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry

Alkoholi – Merkittävä kansantalous ja -terveyskysymys

- Alkoholi on vahingollista yksilön terveydelle ja aiheuttaa kaikista päihteistä ylivoimaisesti eniten terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja. Ei tavanomainen kulutustuote.
- Alkoholi vaikuttaa kielteisesti **kansantalouteen** sekä **väestön terveyteen ja toimintakykyyn, heikentää yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta ja kuormittaa merkittävästi sote-palveluita, pelastustoimea ja poliisia.**
- Alkoholinkäyttö aiheuttaa suomalaisessa työelämässä merkittävät miljardiluokan haittakustannukset (mm. tuottavuuden lasku, sairauspoissaolot, työkyvyttömyys sekä henkilöstöongelmat).
- Alkoholi muodostaa huomattavan riskitekijän useiden kroonisten sairauksien, työkyvyttömyyden ja ennenaikaisen kuolleisuuden taustalla.

Suomessa 560 000 henkilöä käyttää alkoholia siten, että heillä on suurentunut riski altistua pitkäaikaisille alkoholin aiheuttamille terveyshaitoille. Noin 70 000 lasta elää perheessä, jossa ainakin toisella vanhemmalla on vakava päihdeongelma.

Alkoholin haitat muille kuin käyttäjälle itselleen

Mihin menetetään eniten vuosia?

Suomessa menetetään eniten vältettävissä olevia enneaikaisia elinvuosia alkoholiin, itsemurhiin ja iskeemisiin sydänsairauksiin. Alueellisessa tarkastelussa nähdään kuitenkin merkittävää vaihtelua ja alueellisia erityispiirteitä. Huumeet nousevat menetettyjen elinvuosien kolmen kärkeen etenkin eteläisimmässä Suomessa.

Alla kaikkien alueiden top3 suurimmat menetykset kuolinsyytilastojen alaluokkakohtaisessa tarkastelussa:

ALUE	1.	2.	3.
Koko Suomi	Alkoholi	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet
Ahvenanmaa	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet	Keuhkosityöpä
Etelä-Karjala	Alkoholi	Iskeemiset sydänsairaudet	Itsemurha
Etelä-Pohjanmaa	Alkoholi	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet
Etelä-Savo	Itsemurha	Alkoholi	Huumeet
Helsinki	Alkoholi	Huumeet	Iskeemiset sydänsairaudet
Itä-Uusimaa	Alkoholi	Iskeemiset sydänsairaudet	Itsemurha
Kainuu	Iskeemiset sydänsairaudet	Itsemurha	Alkoholi
Kanta-Häme	Alkoholi	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet
Keski-Pohjanmaa	Iskeemiset sydänsairaudet	Alkoholi	Itsemurha
Keski-Suomi	Alkoholi	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet
Keski-Uusimaa	Itsemurha	Alkoholi	Huumeet
Kymenlaakso	Alkoholi	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet
Lappi	Iskeemiset sydänsairaudet	Itsemurha	Alkoholi
Länsi-Uusimaa	Alkoholi	Itsemurha	Huumeet
Pirkanmaa	Alkoholi	Itsemurha	Huumeet
Pohjanmaa	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet	Rintasyöpä
Pohjois-Karjala	Alkoholi	Iskeemiset sydänsairaudet	Itsemurha
Pohjois-Pohjanmaa	Itsemurha	Alkoholi	Iskeemiset sydänsairaudet
Pohjois-Savo	Alkoholi	Itsemurha	Iskeemiset sydänsairaudet
Päijät-Häme	Alkoholi	Itsemurha	Huumeet
Satakunta	Alkoholi	Itsemurha	Huumeet
Vantaa-Kerava	Alkoholi	Huumeet	Iskeemiset sydänsairaudet
Varsinais-Suomi	Alkoholi	Huumeet	Itsemurha

Vaikuttavat alkoholipoliittiset keinot

Kansainvälisen tutkimustiedon sekä Maailman terveysjärjestön WHO:n suositusten mukaan tehokkaimpia keinoja (best buys) alkoholihaittojen ehkäisemiseksi ovat vaikuttaminen alkoholin:

- **Saatavuuteen (=myyntipisteiden määrä ja aukioloajat)**
- **Hintaan (=veropolitiikka)**
- **Markkinointiin (=mainonta ja muu myynnin edistäminen)**

Koska alkoholista syntyy haittoja ja kustannuksia yhteiskunnalle, on yhteiskunnalla oikeus (ja velvollisuus) näitä haittoja ehkäistä sekä hyödyntää vaikuttavaksi osoitettuja keinoja.

Poliitikkojen tulee käyttää keinoja, jotka ovat heidän ulottuvillaan eli lainsäädäntöä.

Vuoden 2018 lakiuudistus ja sen vaikutukset

- Kaupan ala argumentoi hintojen laskevan 40 %
 - **Hinnat nousivat, myös veronkorotukset huomioiden**
- THL arvioi 150 uutta alkoholikuolemaa
 - **Alkoholiperäiset kuolemat lisääntyivät 160:lla**
- Alkoholinkulutuksen laskeva trendi hidastui (huom. koronapandemia)
 - **2008-2021 -> 8 veronkorotusta**
- Edellinen 2018 alkoholilain uudistus: Oliko ”menestys” ja kenelle?

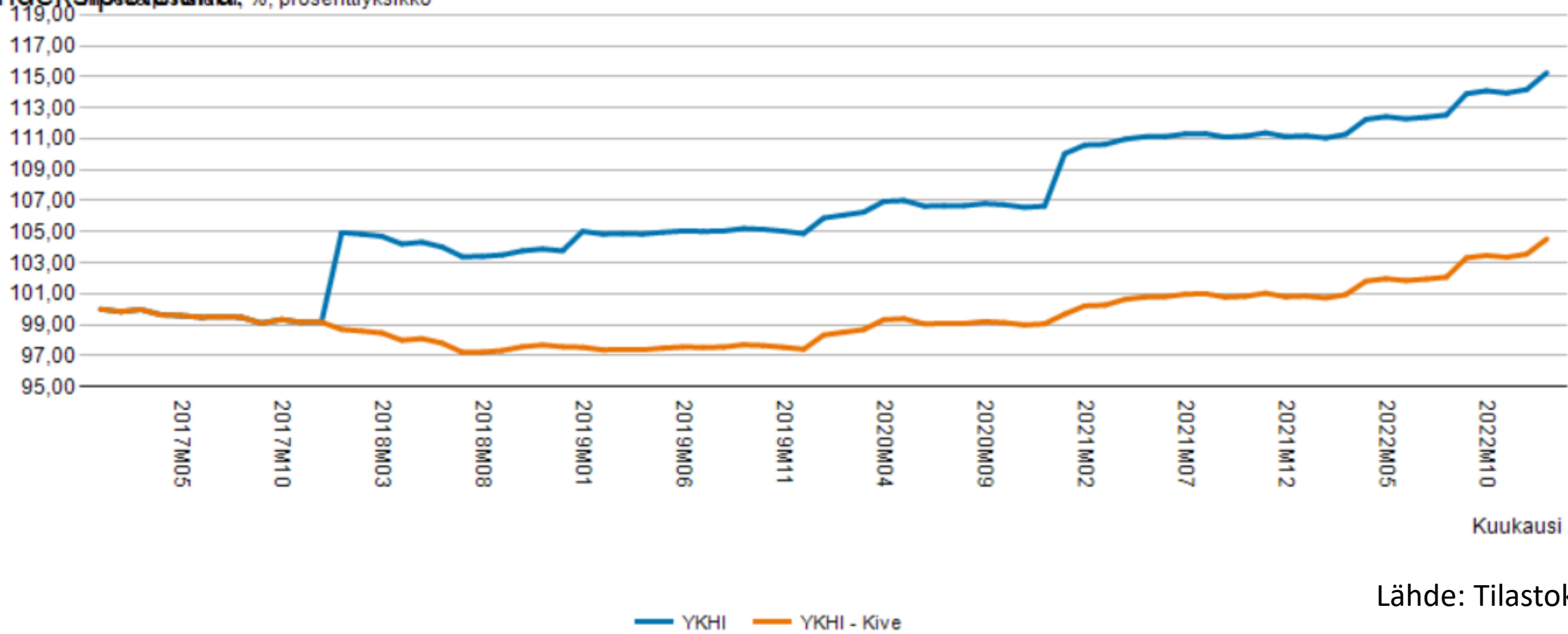
Tutkimus: Uusi laki voi laskea alkoholin hintaa kaupoissa jopa 40 prosenttia

JULKAISTU 10.01.2017 11:26 (PÄIVITETTY 10.01.2017 12:09)

Päivittäistavarakaupan teettämän tutkimuksen mukaan uusi alkoholilaki voi laskea alkoholin hintaa kaupoissa jopa 40 prosenttia.

Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi (YKHI) ja Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi kiintein veroin (YKHI-KIVE) (2015=100) muuttujina Indeksisarja ja Kuukausi. 02.1.3.1 Lager-olut, Indeksipisteluku

YKHI-sarja vastaa KHI eli kuluttajahintaindeksin sarjaa. YKHI-kive mittaa markkinainflaatiota, jossa veromuutokset on poistettu hinnasta. Molemmat sarjat alkavat 100 pisteluvusta. Tammikuussa 2023 YKHI:n pisteluku on 115 eli **hinnat ovat nousseet 2017 tammikuusta 15 %**. YKHI-kive on 104,5 joka kertoo että **hinnat ovat nousseet 4,5 % aikavälillä 01/2017-01/2023** (veronkorotukset huomioitu).

Koko Suomen tasolla hinnat ovat siis keskimäärin nousseet, eivät laskeneet kuten Päivittäistavarakauppa ry on julkisesti väittänyt.

Jos kaupoissa sallittaisiin kaikkien
alle 15-prosenttisten juomien myynti,
se vapauttasi kilpailulle noin

75 %

Alkon myynnistä (100 % alkoholina).

Vuoden 2018 lakiuudistuksessa vapautettiin
kilpailulle vain **3,2 prosenttia** Alkon
myynnistä. Markkinoiden vapauttaminen
johtaisi todennäköisesti - ei vain viinien vaan
- myös väkevien myyntiin ruokakaupoissa.

Tutkimusten mukaan **alkoholin tuominen yhä vahvemmin koteihin ja muihin arkisiin ympäristöihin johtaa kulutuksen sekä alkoholihaittojen kasvuun.** Haittojen ennaltaehkäisyyn kannalta on olennaista, kuinka laajasti alkoholia kohtaamme arjessa.

Suomalaisille työpaikoille
on arvioitu aiheutuvan vähintään

**500 miljoonan
euron**

suuruiset vuosittaiset kustannukset
poissaolojen, työtalon vähenemisen
ja muiden haittojen kautta.

Kelan on arvioitu korvaavan **sairauspoissaoloja alkoholinkäytöstä johtuvien sairauksien vuoksi 250 000 päivää vuodessa.** Tämä luku ei sisällä lyhyitä alkoholista johtuvia sairauspoissaoloja.

Alkoholimarkkinat nyt

- Kaupan ala pyrkii aktiivisesti edistämään alkoholimarkkinoiden avaamista ja vahvemman alkoholin myyntiä ruokakaupoissa. Asiantuntijoiden näkemyksen mukaan viinien tuominen ruokakauppaan toisi sinne myös väkevät alkoholijuomat.
- Nykyisen **yksinoikeusjärjestelmän taloudelliset, poliittiset ja EU-oikeudelliset perusteet murenisivat**. Kyse on käytännössä koko alkoholimarkkinan avaamisesta.
- Valtio ei voi lähteä kilpailemaan haitallisen päihteen myynnistä markkinaehtoisten toimijoiden kanssa (Argumentti: "Alko pärjäisi kilpailussa").
- Kaupan ehdottama viinien ja väkevien saatavuuden lisääminen 370:stä myyntipisteestä potentiaalisesti 4500-6400:een tulisi lisäämään alkoholihaittoja (ruokakaupat, kioskit, huoltoasemat). **Suomessa suuri määrä kauppvoja, joiden yhteydessä ei ole Alkoa.**
- Taustalla on ensi sijassa yhden elinkeinosektorin kaupallinen intressi. **Päivittäistavarakauppa tavoittelee 1,3 miljardin euron/v osuutta yhteensä noin 5 miljardin euron/v suuruisesta alkoholimarkkinasta**. Suomessa maailman keskittynein kaupan ala ("oligopoli": K, S ja Lidl).
- Toisaalta elinkeinokaan ei ole yhtenäinen: myöskään useampi panimo ei kannata muutosta.

Kansalaisten näkökulmat

- Kansalaisnäkökulmasta tarkasteltuna on harhaanjohtavaa, että kaupan ala puhuu ainoastaan viineistä. Nykyjärjestelmään ollaan laajalti tyytyväisiä.
- **78 prosenttia kansalaisista totesi, että nykyiset alkoholin myyntiajat ja -paikat ovat heille riittäviä** (Kantar Public, 2022).
- **Suomalaisista vain 12 prosenttia haluaa väkevät alkoholijuomat ruokakauppaan** (Alkoholipoliittiset mielipiteet, 2023).
- Viinien ruokakauppamyynti johtaisi tilanteeseen, jota vain pieni vähemmistö toivoo. Suuri enemmistö ymmärtää alkoholihaittojen merkityksen.
- Pohjoismaista ainoastaan Tanskassa ei ole vähittäismyynnin yksinoikeusjärjestelmää (mutta korkein kokonaiskulutus). Taustalla Tanskan vahva alkoholiteollisuus.

Tietoon perustuva päätöksenteko

Tutkittava muutos: monopolista luovuttaisiin kokonaan, mitä tapahtuisi?

- Alkoholin kokonaiskulutus: **+ 9 %** (matkustajatuonnin väheneminen huomioitu).
- Alkoholikuolleisuus: **+14 %**
- Alkoholin aiheuttamat kustannukset: **+17 %** (**+271 miljoonaa euroa**, yht. 1,9 miljardia)

Lähde: Stockwell et al. 2019 & Sherk, 2023

Keskeisin mekanismi:

myyntipisteiden lukumäärän kasvu nykyisestä 370 -> 4500-6400 (10-17x)

Finnish alcohol policy at the crossroads:

The health, safety and economic consequences of alternative systems to manage the retail sale of alcohol

Tim Stockwell/Adam Sherk/
Justin Sorge/Thor Norström/
Colin Angus/Tanya Chikritzhs/
Sam Churchill/John Holmes/
Petra Meier/Timothy Naimi/Mats
Ramstedt & Jussi Simpura

October 2019

Kyse ei ole vain pienestä vähemmistöstä

Alkoholihaitoissa ei ole kyse vain alkoholiriippuvuudesta:

- **Alkoholin määrällä arkisissa ympäristöissämme on merkitystä haittojen ennaltaehkäisyssä näkökulmasta (Argumentti "Kyllä alkoholisti aina alkoholinsa löytää").**
- Jokainen kansalainen asioi ruokakaupassa. **Kukaan ei tule alkoholiriippuvaiseksi ilman, että on ensin juonut alkoholia.**
- **Merkittävä osuus alkoholihaitoista syntyy muille kuin alkoholiriippuvaisille** muun muassa päihtyneinä tapahtuvien tapaturmien, onnettomuuksien ja väkivallantekeiden muodossa.
- **Nykyinen Suomen terveydenhuollon kriisi ei siedä yhtään lisäkuormitusta sote-palveluihin.** Ongelmaa ei voida ratkaista edes rahalla, koska sote-henkilöstön saatavuuspula on vakava.

Alkoholimarkkinat

Kaupalliset edut ja kansanterveys ovat alkoholi- ja päihdepolitiikassa ristiriidassa.

Miten politiikka muuttuu? Kolmen edellytyksen tulee täytyä, on oltava:

- 1) Tunnistettu ongelma (problem)
 - 2) Toimeenpanokelpoinen ratkaisuehdotus (policy)
 - 3) Poliittinen tahto (political will / politics)
- **Minkä ongelman alkoholin saatavuuden lisääminen tuomalla viinit (ja väkevät) ruokakauppoihin ratkaisisi?** Kaupan alan liikevaihdon lisäys ei ole tyydyttävä vastaus.
 - Nykyisen tutkimus- ja asiantuntijatiedon valossa olennaista on poliittisten päätöksentekijöiden vastuu: **Haluaako poliitikko lisätä alkoholihaittoja ja -kuolemia?**
 - **Alkoholin myynnin laajentaminen ei ratkaisisi yhtään yhteiskunnallista ongelmaa, mutta uhkaisi tuoda joukon uusia.**

Päihdejärjestöjen keskeiset toiveet

1. **Alkoholin saatavuutta ei lisätä ja järjestelmää ei laiteta kaltevalle pinnalle** vapauttamalla vahvempia juomia ruokakauppoihin.
2. Pidetään kiinni **nykyisestä alkoholimyynnin yksinoikeusjärjestelmästä** nykyisin prosenttirajoin.
3. Valtion alkoholiyhtiön **omistajaohjaus säilytetään STM:ssä**, koska yhtiö on lähtökohtaisesti sosiaali- ja terveyspoliittinen väline.
4. Panostetaan laadukkaaseen ehkäisevään päihdetyöhön.

Em. toimenpiteet eivät maksa mitään lisää, vaan säästävät kustannuksia. Vaihtoehtona 271 miljoonan euron lisäkustannukset.

54 järjestön yhteiskannanotto (27.4.2023)

Järjestöt vetoavat: Nyt ei ole oikea aika lisätä alkoholin saatavuutta

27.4.2023 08:00:00 EEST | [EPT-verkosto](#)

Jaa

Hyvinvointivaltion keskeinen elementti on sen ensimmäisessä sanassa: hyvinvointi. Poliittista päätöksentekoa tulee ohjata sellaiset toimet, jotka vahvistavat ja tukevat kansalaisten turvallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia. Siksi me järjestöt vetoamme, että nyt ei ole oikea aika lisätä alkoholin saatavuutta.

”Vaihtoehtoisesti myynnin laajentamisen suoriksi haittakuluiksi on arvioitu vähintään 271 miljoonaa euroa. Hyvinvointivaltion tulevaisuus vaatii keskittymistä päätöksiin, jotka lisäävät ihmisten hyvinvointia.” (Stockwell, 2019 & Sherk, 2023)

ADHD-liitto ry
A-Kiltojen Liitto ry
A-klinikkasäätiö
Diakonissalaitos
Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry
Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry
Elämäni Sankari ry
Ensi- ja turvakotien liitto ry
Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry
Filha ry
Helsingin Kouluraittiuspiiri ry.
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
Kehitysvammaliitto
Kipinä ry
Koulutus Elämään Säätiö sr
Kunnon Elämä ry
Lastensuojelun Keskusliitto
Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry.
Mielenterveyden keskusliitto ry
MIELI Suomen Mielenterveys ry
Munuais- ja maksaliitto
Myllyhoitoyhdistys ry.
Naisten Linja Suomessa ry
Nordic Alcohol and Drug Policy Network (NordAN)
Nuorten Palvelu ry
Nyktterhetsförbundet Hälsa och Trafik
Nyyti ry
Pinskut ry

Pohjois-Karjalan Kansanterveyden keskus
Psykosociala förbundet rf
Raittiuden Ystävät ry
Rautatieläisten Raittiusliitto ry
Samfundet Folkhälsan i svenska Finland rf
Sininauhaliitto ry
Sirkkulanpuiston toimintayhdistys
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
Sovatek-säätiö
Stiftelsen Bensow
Suoja-Pirtti ry
Suomen ASH ry
Suomen Lääkäriliitto ry
Suomen Sairaanhoidajat ry
Suomen Sydänliitto ry
Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskus STHL ry
Suomen Valkonauhaliitto
Suomen Vanhempainliitto ry
Syöpäjärjestöt
Toimiva ry
Tukikohta ry
Tunne rintasi ry
Työttömien Keskusjärjestö ry
VAK ry
Wertsä – vertaiset päihdetyössä ry
YAD Youth Against Drugs ry